

> UYANAN AVRUPA SARSILAN OSMANLI-1

Avrupa'daki Gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne Yansımaları

20. yüzyıl başlarında sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda etkili olan güçlü bir Avrupa ortaya çıktı. Güçlü Avrupa'nın doğuşunda daha önceden yaşanan gelişmelerin etkisi yüksektir bu gelişmeler:

1.Coğrafi Keşifler: 15. yüzyıldan itibaren gerçekleşen coğrafi keşiflerle birlikte dünyanın bilinmeyen birçok yeni yeri keşfedildi. Bu yerlerden Avrupa'ya bol miktarda altın ve gümüş madeni taşındı. Böylelikle Avrupalı devletler zenginleşti. Coğrafi keşiflerle **sömürgecilik** başladı.

Not: Yeni yolların keşfedilmesi ile Avrupalılar farklı ticaret yollarını kullandılar bu durum Osmanlı ekonomisini olumsuz yönde etkiledi.

2. Rönesans ve Reform

Rönesans: Bilim sanat, kültür, edebiyat ve mimari alanda önemli gelişmeler olduğu dönemdir.

Reform: Din alanında ki gelişmelerdir. Katolik kilisesin baskısı azalmış özgür ve bilimsel düşünce ortamı gelişmiştir.

3. Aydınlanma Çağı: 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ve her konuda akla öncelik tanıyan düşünce sistemine aydınlanma, bu düşünce sisteminin etkisiyle bilim ve felsefe büyük gelişmeler olduğu bu yeni döneme Aydınlanma Çağı denmiştir. Birçok alanda eser verildi. Yaşanan bu bilimsel ve teknolojik gelişmeler Sanayi İnkılabı'nın temellerini oluşturdu.

4. Fransız İhtilali: 1789 tarihinde yaşanan Fransız İhtilali, tüm dünyada eşitlik, adalet, bağımsızlık ve **milliyetçilik** düşüncelerinin doğmasına ve yayılmasına ortam hazırladı.

Milliyetçilik: Her milletin bağımsız olması ve kendi devletini kurmasını öngören siyasi düşünce.

Fransız İhtilali Osmanlı Devletini iki şekilde etkilemiştir:

Olumlu: Demokratikleşme hareketlerinin başlamasına ortam hazırlamıştır.(Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet)

Olumsuz: Azınlık isyanlarının yaşanmasına ve devletin dağılmasına neden olmuştur. Not: Fransız İhtilali I. Dünya Savaşı'nın siyasi nedenidir.

5. Sanayi İnkılabı: 18. Yüzyılın sonlarında İngiltere'de başlayan, insan ve hayvan gücü yerine, buhar gücüyle çalışan makinelerin kullanılmasıyla seri üretime geçildiği sürece denir.

Sanayi İnkılabıyla birlikte

- Sanayileşen ülkeler üretim yapabilmek için hammadde ihtiyacı ortaya çıktı
- Sanayileşen ülkeler ürettikleri ürünleri satabilmek için Pazar arayışına girdi

- Sömürgecilik yarışı hızlandı.

Sanayi İnkılabı'nın Osmanlı Devletine Etkileri

- Osmanlı Devleti Avrupalı devletlerin hammadde kaynağı ve açık pazarı haline geldi.

- Osmanlı esnafı ve zanaatkarları, Avrupalı üreticilerle rekabet edemediler. Bu nedenle üretim azaldı el tezgahları, küçük atölyeler kapandı, işsizlik arttı.

- Dış borç arttı. **Kapitülasyonlar çoğaldı.**

- Düyûn-ı Umûmiye İdaresi kuruldu.

Düyûn-ı Umûmiye İdaresi (Genel Borçlar İdaresi): Borçlarını ödeyemeyen Osmanlı Devleti'nden alacaklı Avrupalı Devletlerin kurmuş olduğu kurumdur.

Osmanlıdaki Demokratikleşme Hareketleri

Osmanlı Devleti Fransız İhtilali sonrası ortaya çıkan milliyetçilik akımıyla isyan eden azınlık isyanlarını bastırmak için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar:

Tanzimat Fermanı(Gülhane Hatt-ı Hümayunu) (1839)

- Bu ferman ile din, dil, ırk farkı gözetmeksizin bütün Osmanlı vatandaşlarının kanunlar önünde eşit olacak.

- Can ve mal güvenliği ile namus dokunulmazlığının devlet güvencesinde olacak.
- Mahkeme kararı olmadan kimse cezalandırılmayacak.
- Herkesin gelirine göre vergi alınacak.
- Askerlik erkekler için zorunlu hale getirildi.

Islahat Fermanı (1856)

- Osmanlı Devleti'nde yaşayan gayrimüslimlere karşı küçük düşürücü ifadelerin kullanılması yasaklandı.

- Cizye vergisi kaldırıldı.

- Askerlik yapmak istemeyen gayrimüslimler için nakdi bedel uygulamasına geçildi.
- Gayrimüslimlere devlet görevine girme, askerlik yapma ve askeri okullara girme gibi konularda Müslümanlarla aynı haklar tanındı.

I. Meşrutiyet (1876)

- Jön Türklere (Genç Osmanlılar) göre meşrutiyet ilan edilirse dağılma önlenir. Bu düşünce çerçevesinde, meşrutiyet ilan edilecek, anayasa yürürlüğe girecek ve Osmanlı Mebusan Meclisi kurulacaktı.

- II. Abdülhamit, padişah olunca meşrutiyeti ilan edip Anayasayı (**Kanun-ı Esasi**) uygulamaya koydu (1876).

- İlk Osmanlı Mebusan Meclisi toplandıktan kısa bir süre sonra II. Abdülhamit, Osmanlı -Rus Savaşı'nın (1877 - 1878) getirdiği karışık ortamı bahane ederek meşrutiyet yönetimine son verdi.

> UYANAN AVRUPA SARSILAN OSMANLI -2

Kanun-i Esasi: Mithat Paşa tarafından hazırlanmıştır Türk tarihinin ve Osmanlı Devletinin ilk anayasasıdır.

II. Meşrutiyet (1908)

II. Abdülhamit'in meşrutiyeti kaldırmasına tepki olarak Genç Osmanlılar adındaki bir grup aydın **İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni kurdu** (1889). Bu cemiyetin baskıları sonucunda II. Abdülhamit meşrutiyeti tekrar ilan etmek zorunda kaldı (1908).

Osmanlı Devletini Dağılmaktan Kurtarma Fikirleri

Osmanlıcılık: Din, dil, ırk ayrımı gözetmeksizin herkesi Osmanlı vatandaşı kabul eden düşünce akımıdır. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, I. Meşrutiyet bu doğrultuda ilan edilmiştir.

Savunucuları: Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal'dir.

Osmanlıcılık düşüncesi, çeşitli milletlerin Balkan Savaşları sonrası Osmanlı'dan ayrılmasıyla başarısız olmuştur.

Türkçülük(Turancılık, Pantürkizm): Bütün Türkleri milli bir duygu ile birleştirerek tek bayrak altında toplamayı amaçlamıştır. Özellikle II. Meşrutiyet döneminde milliyetçilik isyanlarına tepki olarak doğmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından II. Meşrutiyet döneminde uygulanmak istenmiştir. Bu akım özellikle Kurtuluş Savaşında milli birlik ve beraberliğin sağlanmasında etkili olmuştur.

Savunucuları: Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı, M. Emin Yurdakul.

İslamcılık(Panislamizm): Bu akıma göre, devletin parçalanmasını engellemek için müslüman milletler Osmanlı halifesinin liderliğinde tek bir çatı altında birleşmelidir. Arnavutluk'un elimizden çıkması Arapların I. Dünya Savaş'ında İngilizlerle işbirliği yapması fikir akımının öneminin yitiresine neden olmuştur. II. Abdülhamit tarafından devlet politikası haline getirilmiştir.

Savunucuları: Mehmet Akif, Sait Halim Paşa.

Batıcılık(Garpçılık): Bu fikre göre Osmanlı Devleti kültür, yönetim, hukuk ve toplumsal alanda Avrupa devletleri gibi modern bir devlet olursa, ülke içindeki gayrimüslimler ayrılık fikrinden vazgeçeceklerdi.

Savunucuları: Tevfik Fikret, Abdullah Cevdet, Celal Nuri.

Not: Hiçbir fikir akımı Osmanlı'nın dağılmasını engelleyemedi.

> MUSTAFA KEMAL'İN EĞİTİM HAYATI

Mavi Gözlü Çocuk: Mustafa

- Mustafa, 1881'de Selânik'te dünyaya geldi.
- Babası **Ali Rıza Efendi** annesi **Zübeyde Hanım**'dır.
- Anne ve baba tarafı Anadolu'dan Rumeli'ye göç eden Türkmen ailelerindendi.
- Babası bir süre üsteğmen rütbesiyle askeriyede görev almış, daha sonra gümrük memurluğu yapmış ve ticaretle uğraşmıştır.
- Zübeyde Hanım okuma ve yazma bilen kültürlü bir ev hanımıydı.

Selanik Şehrini Özellikleri

- Türk, Rum, Bulgar, Sırp gibi birçok milletin bir arada yaşadığı bir şehirdir (Toplumsal, Çok Uluslu Yapı).
- Şehirde farklı milletlerin bir arada yaşaması **çok uluslu** olduğunu gösterir.
- Liman şehri olmanın yanında demir yolu ile Belgrad, Manastır ve İstanbul gibi önemli şehirlere bağlanmaktadır(Ekonomik, Ulaşım).
- Avrupa'da çıkarılan gazete, dergi ve kitaplara kolay ulaşılabilir bir şehirdir(Kültürel).
- Farklı inançlara sahip insanların bulunması(Müslüman, Hristiyan, Yahudi),(Dini).
- Önemli merkezlere kara ve demir yolu bağlantısı bulunuyordu (Ulaşım).

Mustafa Kemal'in Gittiği Okullar

1- Mahalle Mektebi: Medrese usulü, dini eğitim veren bir okuldur. Annesinin isteğiyle okula kaydolmuştur.

2- Şemsi Efendi İlkokulu: Modern tarzda eğitim veren bir okuldur.

3-Selanik Mülkiye Rüştiyesi: Bu okulda okurken çevresinde gördüğü subaylardan etkilenerek asker olmaya karar vermiş ve gizlice askeri okulun sınavlarına girmiş ve kazanmıştır durum kararlılığını idealist bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir.

4- Selanik Askeri Rüştiyesi: Matematik öğretmenini tarafından "**Kemal**" adını aldığı okuldur. Bu okulda sınıf çavuşluğu ve müzakerecilik gibi görevler üstlenmesi liderliğini ve kendine olan güvenini gösterir.

5- Manastır Askeri İdadisi: Türk-Yunan Savaşı'na katılmak için okuldan kaçmıştır(-Vatanseverlik). Türk ve yabancı aydınların etkisinde kaldı. Arkadaşı **Ömer Naci** sayesinde edebiyata ilgi duydu. Rousseau, Montesquieu ve Voltaire gibi Fransız yazarları kitaplarını okuyup etkilenmiştir. **Tarih Öğretmeni Kolağası Tevfik Bey**'den tarih bilinci edindi. Namık Kemal'in vatan, millet sevgisi, hürriyet, Mehmet Emin Yurdakul'un da Türkçülük fikirlerinden etkilendi.

6- İstanbul Harp Okulu: "Teğmen" rütbesi aldığı okuldur.

7- İstanbul Harp Akademisi: Bu okulda derslerinin yanı sıra, ülkenin içinde bulunduğu siyasi durum ile yakından ilgilendi. Harp Akademisini kurmay yüzbaşı olarak

olarak bitirdi (1905). İlk görev yeri olan **Şam'daki 5. Ordu'ya atandı.**

Not: Mahalle Mektebi ve Selanik Mülkiye Rüştiyesini yarıda bırakmıştır.

Not: Atatürk döneminde dini ağırlıklı medreseler, batılı okullar, azınlık okullar ve yabancı devletler tarafından farklı okul ve programların olması Osmanlı'da eğitim ve öğretimde birlik olmadığını gösterir. Bu durum farklı okullarda mezun olan kişiler arasında kültür çatışması oluyordu.

Mustafa Kemal'in Fikir (Düşünce) Hayatını Etkileyen Kişiler

Namık Kemal; Vatan ve millet sevgisi,

Tevfik Fikret; Hak, adalet, özgürlük,

Ziya Gökalp; Türkçülük, Türk milliyetçiliği,

Mehmet Emin Yurdakul; Milliyetçilik, milli kültür, milli birlik ve beraberlik,

Jean Jack Rousseau, Montesquieu, Voltaire; Milli egemenlik, hukuk devleti, kuvvetler ayrımı, akılcılık, bilim, cumhuriyet yönetimi konusunda etkilenmiştir.

Mustafa Kemal'in Fikir Yapısı Üzerinde;

- Doğup büyüğü Selanik şehrinin siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik vb. durumları
- Katıldığı savaşlar, görev aldığı yerler, yaşadığı olaylar
- Okuduğu kitaplar, yazarlar, eğitim öğretim hayatı
- Osmanlı'nın içinde bulunduğu durum etkili olmuştur.

> MUSTAFA KEMAL'İN ASKERLİK HAYATI

1. İlk Görev: Mustafa Kemal, 1905'te kurmay yüzbaşı rütbesiyle ilk görev yeri olan Şam'daki 5. Orduya atandı. Burada yakın arkadaşlarıyla birlikte “**Vatan ve Hürriyet**” adında gizli bir cemiyet kurdu.

Not: Mustafa Kemal'in Vatan ve Hürriyet Cemiyeti'ni kurması, liderlik özelliğini, teşkilatçılığını, yöneticiliğini ve vatanseverlik özelliğini göstermektedir.

2. Selânik'e Dönüş ve 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909): 1907 yılında Şam'daki görevini tamamlayan Mustafa Kemal aynı yıl merkezi Manastır'da bulunan 3. Ordu Karargâhı'nın Selânik'teki kurmay şubesine atandı. II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra 13 Nisan 1909'da İstanbul'daki avcı taburlarında çıkan isyan kısa sürede şehre yayıldı. Bu olay “**31 Mart Vakası (Olayı)**” olarak adlandırılır. İsyanın amacı Meşrutiyet yönetimine son vermektir. Bu isyanı bastırmak için Selânik'te “**Hareket Ordusu**” hazırlandı. Komutanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın yaptığı bu ordunun kurmay başkanlığını ise Mustafa Kemal üstlendi. Bu ordu İstanbul'a gelip isyanı bastırdı. II. Abdulhamit tahtan indirildi yerine V. Mehmet Reşat getirildi.

Not: Mustafa Kemal bu isyanın bastırılmasında rol alması, monarşi yönetimine karşı olduğu, meşrutiyet taraftarı ve yenilik yanlısı olduğunu gösterir.

3. Picardie (Pikardi) Manevraları: 1910'da Fransa'da İngiliz ve Fransız birliklerinin düzenlediği bu manevralara Mustafa Kemal, Osmanlı ordusunu temsilen katıldı. Mustafa Kemal gözlem ve değerlendirmeleri sonucunda hazırladığı raporunda, gelecekte yapılacak savaşlarda hava kuvvetlerinin önemine dikkat çekti. Güçlü hava kuvvetlerine sahip ülkelerin yapılacak savaşlarda daha çok başarılı olacağını belirtti.

Not: Mustafa Kemal'in **ileri görüşlülüğünü**, yenilikçi kişiliğini gösterir.

4. Trablusgarp Savaşı: Siyasi birliğini geç tamamlayan İtalya Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki son toprak parçasına işgal girişiminde bulundu. Osmanlı Devleti bu işgale doğrudan müdahale edemedi. Mısır, İngiliz işgali altında olduğu için karadan, donanmanın yetersizliğinden dolayı da denizden Trablusgarp'a yardım gönderilemedi.

Aralarında Mustafa Kemal'in de bulunduğu genç subaylar, **gönüllü olarak** bölgeye gittiler. Burada halkı örgütleyerek İtalya'ya karşı önemli başarılar elde ettiler. Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk bölgelerinde İtalyanlara karşı önemli başarılar kazandı ve binbaşılığa terfi etti. İtalya, bu direniş karşısında başarısız olunca Osmanlı Devleti'ni barışa zorlamak için Çanakkale Boğazı'nı ablukaya aldı ve On İki Ada'yı işgal etti. Balkan Savaşlarının başlaması üzerine 18 Ekim 1912'de imzalanan **Ouchy (Uşi) Antlaşması'yla** savaşa son verildi.

Trablusgarp ve Bingazi İtalya'ya bırakıldı. Yunan işgaline uğrayabileceği nedeniyle On İki Ada geçici olarak İtalya'ya verildi. **Böylece Osmanlı Devleti, Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetti (Libya).**

5. Balkan Savaşları (1912-1913)**I. Balkan Savaşı:**

Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan ittifak yaparak 1912 yılı Ekim ayında Osmanlı Devleti'ne karşı saldırıya geçti ve böylece I. Balkan Savaşı başladı. **Osmanlı bu savaşta başarılı olamadı.** 30 Mayıs 1913 tarihinde yapılan Londra Antlaşması'yla Midye-Enez Hattı'nın batısındaki bütün toprakları ve Edirne'yi kaybetti. Bu arada **Arnavutlar**, Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı'yla uğraşmasından yararlanarak bağımsızlıklarını ilan ettiler. Böylece Osmanlı Devleti'nden ayrılan son ulus oldular.

II. Balkan Savaşı:

I. Balkan Savaşı sonrasında Sırbistan ve Yunanistan, Bulgaristan'a bırakılan toprakları fazla bularak bu devlete karşı ittifak kurdular. Bir süre sonra onlara Romanya da katıldı. II. Balkan Savaşı, Bulgaristan'ın 29 Haziran 1913'te bu devletlere saldırısıyla başladı.

Bulgaristan'ın dört Balkan devleti karşısında zor durumda kaldığını gören Osmanlı Devleti Midye-Enez çizgisini geçerek **Edirne ve Kırklareli'yi geri aldı.** Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti Bulgaristan ile İstanbul, Yunanistan ile Atina ve Sırbistan ile İstanbul antlaşmalarını imzaladı. Balkan Savaşları sonucunda Osmanlı Devleti, Batı Trakya, Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları ve On İki Ada'yı kaybetti. Balkanlardaki Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesi üzerine burada yaşayan Türkler, azınlık durumuna düştüler.

Balkan Savaşları sırasında Çanakkale ve Gelibolu'nun savunulması amacıyla kurulan askeri birliğin Harekât Şubesi Müdürlüğüne atanan Mustafa Kemal, bu görevi sırasında **Çanakkale Boğazı'nı** askeri açıdan ayrıntılı olarak inceleme fırsatı buldu.

6. Mustafa Kemal Sofya'da: Mustafa Kemal Balkan Savaşlarının ardından Bulgaristan'ın başkenti Sofya'ya **ataşemiliter** olarak atandı. Mustafa Kemal görevinden fırsat buldukça Bulgaristan'ın sosyal, ekonomik ve kültürel hayatını yakından tanımaya çalışmıştı. Operayı ilk kez burada izlemiş, bunun yanı sıra Bulgaristan'da yaşayan **Türklerin sorunlarıyla yakından** ilgilenmişti. Onların kültürel hayatlarının geliştirilmesi için girişimlerde bulunan Mustafa Kemal, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin çıkardığı gazeteleri yakından takip etmişti.

Bulgar meclisinde incelemelerde bulunmuş, Türk milletvekilleri aracılığıyla ülke siyasetinde **etkin rol** oynamaya çalışmıştı. Bu çalışmalar Bulgaristan'daki Türklerin varlığını korumasını, geliştirmesini ve millî bilinç temellerinin oluşmasını sağlamıştı.

> DÖRT ŞEHİR VE MUSTAFA KEMAL

SELANİK

- M.Kemal'in doğup büyüdüğü ve ilköğrenimini yaptığı şehirdir.
- Selanik'te geçen çocukluk ve gençlik yılları Mustafa Kemal'in **özgürlükçü** ve **milliyetçi** düşünceleri benimsemesinde ve yeniliklere açık bir kişiliğe sahip olmasında etkili olmuştur.
- Denizi kıyısında işlek bir liman, Avrupa ile demiryolu bağlantısı vardı.
- Birçok gazete ve derginin yayımlandığı şehir. Avrupa'nın özgürlükçü düşünceleri Selanik'e yayılıyordu.
- Birçok milletin bir arada yaşadığı bir şehirdir.

Not: Günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde yer alır.

MANASTIR

- Manastır Mustafa Kemal'in 1896 yılında Askerî İdadi' de okumak amacıyla Manastır'a gelmiştir.
- Askerî İdadi günleri Mustafa Kemal'in **düşüncelerinin olgunlaşmasına** katkıda bulunmuştur.
- Birçok yerli ve yabancı yazarın eserlerini burada okumuş ve etkilenmiştir.
- M. Kemal'in 1897 yılında Türk – Yunan Savaşı'nın başarılı olunmasına rağmen diplomatik(siyasi) nedenlerle kaybedilişini görerek üzüldüğü ve derinden etkilendiği şehirdir.

Not: Günümüzde Makedonya sınırları içerisinde yer alır.

İSTANBUL

- Harp Okulu ve Harp Akademisi'ni bu şehirde okumuştur.
- İstanbul'da Fransızcasını geliştirmeye önem veren Mustafa Kemal, yabancı basın ve ittihaççıların yurt dışında yayınladıkları gazeteleri izlemiştir.
- Osmanlı ve Avrupa siyasetini yakından izlemiştir.
- M. Kemal'in evinde arkadaşlarıyla toplantılar yaparak **ülke sorunlarını** tartıştığı yerdir.
- Osmanlı Devleti'nin başkenti olması sebebiyle M. Kemal padişahı ve siyaseti yakından takip ettiği şehirdir.

SOFYA

- Mustafa Kemal, Sofya'da gördüklerinden özellikle de Bulgaristan'ın Osmanlı egemenliğinden ayrıldıktan sonra yaşadığı kültürel gelişmelerden çok etkilenmiştir.
- Askerî ataşelik görevi sırasında Bulgaristan'da yaşayan Türk azınlığın sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir.
- Burada yaşayan Türklerde millî bilincin geliştiğini ve bu gelişmede Bulgaristan'da yayınlanan Türkçe gazetelerin etkili olduğunu görmüştür.
- Bulgar parlamontosunu ve **çok partili hayatı** gözlemlemiştir.

Not: Günümüzde Bulgaristan sınırları içerisinde yer alır.